

7. ÜNİTE

A) İLK TÜRK DEVLETLERİNDE SPOR

7.1. İlk Türk Devletlerinde Spor Faaliyetleri

- İlk Türk devletleri gerek konargöçer yaşam tarzlarını sürdürdükleri dönemde gerekse yerleşik hayata geçtikten sonraki dönemde spora büyük önem vermiştir.
- Birlik ve beraberliğin sağlanmasında önemli rol oynayan spor, Türklerde yiğitlik ve kardeşlik üzerine inşa edilmiştir.
- Kutsal sayılan günlerde, kağanların tahta geçme törenlerinde ve kurultaylarda çeşitli eğlenceler düzenlenmiş, bu eğlenceler sırasında çeşitli spor yarışmaları da yapılmıştır.
- Birçoğu atlı spor gösterilerinden oluşan bu sportif etkinlikler, aynı zamanda savaşa hazırlık niteliği de taşımıştır.
- Türklerde kadınlar da çeşitli spor etkinliklerine katılmış; ata binme, ok atma ve çevgan oynamada son derece başarılı olmuştur.
- At ve oku çok iyi kullanabilen Türkler, bu yetenekleri sayesinde savaşlarda büyük başarılar kazanmıştır. İlk Türk devletleri döneminde çevgan, okçuluk, mızrak, cirit, gökbörü, kızbörü, tepük ve mangala gibi oyunları oynamış; güreş, binicilik, koşu ve avcılık gibi sporları yapmıştır.

Çevgan

- Günümüzde polo olarak tanınan bu oyun, altışar veya dörder kişilik iki grup hâlinde oynanırdı.
- At üzerinde çöğen denilen ucu eğri bir değnekle oynanan bu oyunda amaç, düz arazide sahaya bırakılan bir topun belirlenen hedefe ulaştırılmasıdır.

Okçuluk

- Dünyanın en eski silahlarından olan ok, Türkler tarafından başarıyla kullanılmış ve Türkler uzun mesafelere isabetli ok atışlarıyla tanınmıştır.
- Türklerde hem askerî hem de ekonomik amaçlar için kullanılan okçuluk öğretimi çocuk yaşlarda başlamış, bu eğitimlerin sonucunda yetişen gençler hızla koşan bir atın üzerinden dört bir tarafa hedefi bulan oklar atabilmıştır.

Binicilik

- At, genellikle bir savaş aracı olarak kullanıldığı için gençlere binicilik eğitimi küçük yaşlarda verilmeye başlanmış, biniciliğin geliştirilmesi amacıyla çeşitli yarışlar düzenlenmiştir.

Güreş

- Türklerin ata sporları arasında yer alan güreş, ilk dönemlerden itibaren Türkler tarafından oynanan oyunlardan birisidir.
- İlk Türklerden beri yapılarak günümüze kadar gelen güreş sporunun önemli organizasyonlarından biri de tarihi Kırkpınar güreşleridir.

Mızrak

- İlk Türk devletlerinde süngü ve nayza denilen savaş aletlerine, Osmanlı Devleti'nde mızrak denilmiştir.
- Mızrak fırlatmak ya da iki tarafın karşı karşıya gelmesiyle oynanan oyun, süvarilerin savaşta saldırı ve savunma yeteneklerinin geliştirilmesi amacıyla oynanırdı.

Cirit

- Cirit, Türklerde eskiden beri oynanan atlı savaş sporlarından biridir ve at üzerinde iki takım hâlinde oynanır.
- Cirit oyunu, değneğin doğru kullanılmasını sağlayan bir idman çalışması olduğu için önem kazanmış ve halk arasında yaygınlaşmıştır.
- Cirit oyunu, günümüzde Anadolu'nun bazı bölgelerinde hâlâ oynanmaktadır.

Gökbörü

- Atlı sporlardan olan gökbörü oyunu, içine saman doldurulduktan sonra dikilen oğlak derisi ile oynanır. -
- Türklerin her daim savaşa hazır olmasını sağlayan bir idman olarak değerlendirilmiştir.

Kızbörü

- Düğünlerde at üzerinde oynanan bir oyundur.
- Oyun, evlilik törenlerinde kesilen hayvanın gelin tarafından kaçırılmasıyla başlar. Erkek tarafı gelini kovalar ve hayvanı gelinden almaya çalışır.

Koşu (Seyirtme)

- İlk Türklerde yapılan koşular genelde dinsel nitelik taşımıştır.
- Kırgızlarda çocukların doğumunda kadınların da katıldığı koşular düzenlenmiştir.

Tepük

- Bu oyunun ne zaman ortaya çıktığı tam olarak bilinmese de Orta Asya'da oynandığı bir gerçektir. Günümüzde oynanan futbola çok benzeyen bir oyundur.

Avcılık

-Türklerin binlerce yıllık geçmişinde yer alan avcılık sporu hem savaşa hazırlık hem de beslenme ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yapıldı. Savaşlardan önce sürgün avları da düzenlenirdi.

Mangala

-İlk Türk devletlerinde oynanan mangala, iki kişi arasında oynanan bir tür zekâ oyunudur.

-Her oyuncunun kazandığı taşları toplayacağı büyük bir bölüm ve 12 kuyu bulunan bir tahta üzerinde 48 taşla oynanır.

-Türklerde bu sporlardan başka; kayak, süngü, matrak, tomak ve çelik-çomak gibi oyunlar da oynanmıştır.

7.2. İlk Türk İslam Devletlerinde Sporun Toplumsal Hayattaki Yeri

-Türkler spora önem verdikleri için hem güçlü ve sağlıklı bir bedene sahip olmuş hem de askerî alanda büyük başarılar kazanmıştır.

-Toplumun sosyalleşmesinde bir araç olan spor, fert ve toplum ilişkilerinin geliştirilmesinde de etkili olmuştur.

-Spor sayesinde insanlar aynı amaç etrafında toplanmayı ve birlikte hareket etmeyi de öğrenirler.

-Türk İslam devletlerinde savaşa her an hazır olma gerekliliği kişilerin bedensel hareket yapma zorunluluğunu doğurmuş, bu durum küçük yaştaki çocukların spor sayesinde savaşçılık eğitimi almalarını sağlamıştır.

B) OSMANLI DÖNEMİ'NDE SPOR

7.3. Osmanlı Devleti'nde Sporun Toplumsal Hayattaki Yeri

-Osmanlı Devleti'nde spor, devlet erkanı tarafından desteklenmiştir.

-Yöneticiler tarafından desteklenen bu sporlar arasında; güreş, koşu, cirit, avcılık, atıcılık, okçuluk (kemankeşlik), binicilik (cündilik), kılıç kullanma, ağırlık kaldırma, gürz ve topuz kullanma gibi savaş öncesi idmanı olarak değerlendirilen spor etkinlikleri vardı.

-Osmanlı Beylik Dönemi'ndeki aşiret halkı sporu iyi bir savaşçı olmak için yapardı.

-Gençlere verilen spor eğitiminde dinî ve millî gelenekler öğretilmiş, spor etkinlikleri ve yarışmalar yapılmıştır.

-Bu amaçla ok meydanları kurulmuş, pehlivan tekkeleri açılarak yeniçeriler buralarda eğitilmiş ve savaşa hazırlanmıştır.

-Spor çalışmaları Osmanlı'nın son zamanlarına kadar savaş eğitimi için yapılmış ve bu nedenle eğitim kurumlarında ders olarak değil, talim olarak gösterilmiştir.

-Osmanlı Dönemi'nde yapılan sporlar arasında matrak adı verilen ve bir nevi savaş oyunu olan bir spor dalı daha vardı.

-Matrak, değnek anlamına gelirdi ve bu oyun iyi kılıç kullanmayı öğretmek amacıyla yapılan bir eğitim çalışmasıydı.

-Yine tarihe mâl olmuş millî sporlarımızdan birisi olan tomak, şenliklerde ve diğer kutlamalarda oynanan bir oyundu.

-Tomak oyunu, savaşa hazırlık niteliğinde oynanan bir oyun olduğu için bu oyunu en iyi bilen ve oynayanlar Yeniçerilerdi.

-XIX. yüzyılda Batı'nın etkisiyle Osmanlı Devleti'nde çeşitli spor kulüpleri kurulmaya başlamıştır.

-XX. yüzyılın başlarında ise modern sporlar olarak adlandırılan tenis, yüzme, yelken, jimnastik, bisiklet ve futbol gibi spor dalları ön plana çıkmıştır.

-1903 yılında futbol alanında faaliyet gösteren Beşiktaş Jimnastik Kulübü kurulmuştur.

-Bunu 1905 yılında Galatasaray ve 1907 yılında da Fenerbahçe spor kulüpleri takip etmiştir.

-1908 yılında Osmanlı Millî Olimpiyat Cemiyeti kurulmuş, bu cemiyetin çalışmaları sonucunda Osmanlı Devleti –

-1912 yılında Stockholm (Stokholm) Olimpiyatları'na katılmıştır.

Osmanlı Devleti Dönemi'nde Sporun Sosyal Hayata Etkileri

-Hz. Muhammed'in atıcılık, yüzme, güreş ve koşu gibi sporları öğrenmeyi ve öğretmeyi emretmesi, padişahların spora özel ilgi duymalarını ve halkı spor yapmaya teşvik etmelerini sağlamıştır.

-Spor, ferdin toplumda tek başına ve sorumsuzca hareket etmesini önleyen bir faaliyet çeşididir.

-Spor sayesinde toplumdaki birlik ve beraberlik duyguları gelişmiş, insanların aynı amaç etrafında birleşme kabiliyetleri ortaya çıkmıştır.

-Osmanlı şehzadeleri küçük yaşta gönderildikleri sancaklarda bilginlerden ders almış, istek ve yeteneklerine göre ok atma, ava gitme, cirit oynama, güreş yapma, ata binme ve gürz kaldırma gibi sporlarla uğraşmışlardır.

-Osmanlı Dönemi'nde yapılan sporların kendine has kuralları vardı ve bu kurallar sayesinde sporcular âdeta bir eğitimden geçirdi.

-Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yaşanan Balkan Savaşları'nın olumsuz etkileri ve Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması, Osmanlı gençlerinin fiziksel ve ruhsal açıdan eğitilmesi gerektiği bilincini oluşturmuştur.

-Gençlerin ülkelerine yararlı olabilmesi için beden eğitimi ve spor faaliyetleri yapmalarını ve askerî eğitim almalarını sağlamak amacıyla keşşaflik (izcilik) ocakları kurulmuştur.
-Keşşaflığın ülke çapında yaygınlaşması 1913 yılında kurulan Türk Gücü Cemiyeti ile gerçekleşmiştir. Harbiye Nezareti ve İttihatçılardan destek alan bu cemiyetin yerini, 1914 yılında kurulan Osmanlı Güç Dernekleri almıştır.

Ç) CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE SPOR

7.4. Sporun Önemi

-En eski çağlardan beri yapılan spor hem vücudumuzun hem de beynimizin sağlıklı olmasını ve formda kalmasını sağlar.
-“Sağlam kafa, sağlam vücutta bulunur.” atasözü, sporun beden ve ruh sağlığı açısından önemini ifade eder.
-Spor; hoşça vakit geçirmek, fizik ve zihin sağlığını korumak, sosyal ilişkiler kurmak veya yarışmalarda mücadele etmek amacıyla yapılan fiziksel aktivitelerdir.
-Düzenli ve tempolu bir şekilde yapılan fiziksel aktiviteler kan basıncının düzenli olmasını sağlar ve vücut sağlığını korur.
-Spor yapmak, enerji harcanmasını da sağladığı için stresi azaltır, duygularımızı da olumlu yönde etkiler.
-Sürekli yapılan spor, diyabetten obeziteye kadar birçok hastalığın önlenmesinde de önemli rol oynar.
-Vücut kaslarının gelişimi için yapılan spor, beynimizi de olumlu yönde etkiler.
-Beynin gelişmesi ve güçlenmesi için spor faaliyetlerinin yanında problem çözme, bulmaca çözme, satranç oynama ve yabancı dil öğrenme gibi etkinliklerde de bulunmak gerekir.
-Spor etkinlikleri, çocukluktan başlayıp yetişkinlik dönemine kadar geçen uzun süreçte beynin bilişsel işlevlerinin gelişmesine yardımcı olur.
-Sporu yaşam biçimi hâline getiren gençlerin stresle daha çabuk başa çıkabildikleri ve eğitim hayatında daha başarılı oldukları da gözlenmiştir.
-Spor, bireyin fizikî ve zihinsel yapısını olumlu yönde etkilediği gibi bireyi sosyalleştirerek çevre bilincinin oluşmasını da sağlar.
-Takım hâlinde yapılan spor faaliyetleri toplumda birlik ve beraberlik duygularının gelişmesine katkıda bulunur (

Cumhuriyet Dönemi'nde Spor Faaliyetleri

-II. Meşrutiyet'le birlikte yaygınlaşan özel spor organizasyonlarına halk da ilgi göstermeye başlamıştır.
-Bu dönem spor çalışmalarının öncülüğünü Selim Sırrı ve Rıza Tevfik yapmıştır.
-Spor alanında yapılan bu çalışmalar Cumhuriyet Dönemi'nde de devam etmiştir.
-Bir milletin başarısının spora verdiği öneme ve değere bağlı olduğunu ifade eden Atatürk, spor ve sporcu hakkındaki düşüncelerini; “Ben sporcunun; zeki, çevik ve aynı zamanda ahlaklısını severim.” sözleriyle dile getirmiştir.
-Yeni Türk devleti, sporun kurumsallaşması yönündeki ilk çalışmasını 1921 yılında kurulan İdman İttifakı Heyeti Muvakkatesi ile gerçekleştirmiştir.
-Bu kurum yerini 1922 yılında Türkiye İdman Cemiyet İttifakı'na (TİCİ) bırakmış ve Millî Mücadele'den sonra spor işlerini koordine eden tek kurum hâline gelmiştir.
-1923 yılı Ağustos ayında yapılan birinci Heyet-i İlmiye programında, Terbiye-i Bedeniye Dârülmüallimin okulunun kuruluş esasları tespit edilmiş, 20 Aralık 1925 tarihinde ise Terbiye-i Bedeniye Encümeni komisyonu kurulmuştur.
-Dönemi'nde Selim Sırrı Tarcan, Ali Sami Yen ve Burhan Felek ile birlikte Türkiye Millî Olimpiyat Komitesi'ni kurmuştur.
-Spor alanındaki bu çalışmalar sonucunda, Türkiye 1924 yılında gerçekleştirilen Paris Olimpiyat Oyunları'na davet edilmiştir.
-Cumhuriyet Dönemi'nde TİCİ'nin faaliyetleri sonucunda spor ülke geneline yayılmış, modern spor dallarının bu spor çalışmalarına eklenmesiyle de sportif faaliyetler genişlemiştir.
-Geleneksel spor olan güreşin yanında, modern spor dallarından atletizm, yelken, basketbol, voleybol, halter, bisiklet, boks, hokey, tenis ve eskrim gibi sportif çalışmaların önü açılmış, bu spor dalları ile ilgili federasyonlar kurulmuştur.
-1932 yılında kurulan halk evleri de ritmik jimnastik ve artistik danslar gibi birçok modern spor dalının yaygınlaşmasında önemli rol oynamıştır.
-1935 yılından itibaren, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı ile 19 Mayıs Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı törenlerinde yapılan jimnastik hareketler ile modern sporların yaygınlaşması için çaba sarf edilmiştir.